

STATSFORVALTEREN I ØSTFOLD, BUSKERUD, OSLO OG
AKERSHUS
Postboks 325
1502 MOSS

Deres ref.: 2024/27847
Vår ref.: 25/26375-12
Saksbehandler: Ingri Menne Sjoner
Dato: 18.03.2026

Begrensninger i etteroppgjørsadgang, egenandelsforskriften

Helsedirektoratet viser til henvendelse fra Statsforvalteren i Østfold, Buskerud, Oslo og Akershus av 4. juli 2025 og henvendelser fra Statsforvalteren i Nordland av 26. og 29. august 2025. Henvendelsene gjelder reglene om etteroppgjør i forskrift om egenandel for kommunale helse- og omsorgstjenester (egenandelsforskriften) § 3 sjette ledd, og besvares derfor samlet i dette brevet. Vi beklager lang saksbehandlingstid.

Det er spørsmål om kommunens adgang til å omgjøre et egenandelsvedtak i forbindelse med et etteroppgjør begrenses av at vedtaket ikke har vært oppdatert. Videre er det spørsmål om tidsbegrensninger for etteroppgjør, og forholdet mellom egenandelsforskriftens regler og foreldelseslovens regler.

Vi viser innledningsvis til våre fortolkninger av egenandelsforskriften § 3 sjette ledd, i brev av 26. oktober 2016 og brev av 7. juli 2025.

Helsedirektoratet har til orientering også mottatt spørsmål om forholdet mellom egenandelsforskriftens regler om etteroppgjør og omgjøringsreglene i forvaltningsloven. Dette henger sammen med redegjørelsene i det følgende, men på grunn av omfang gjør vi nærmere rede for dette i et eget brev.

Vi gjør oppmerksom på at vårt ansvar er å fortolke og gi veiledning om regelverket. I denne sammenhengen gjør vi derfor rede for de aktuelle reglene på generelt grunnlag.

Innledning og egenandelsforskriftens system

Det følger av egenandelsforskriften § 2 at kommunen treffer vedtak om egenandel etter reglene i egenandelsforskriften. Et vedtak om egenandel er et enkeltvedtak etter forvaltningsloven (fvl.) § 2 første ledd bokstav b. Dette betyr at forvaltningslovens regler om enkeltvedtak kommer til anvendelse. Et enkeltvedtak er som hovedregel bindende, blant annet fordi den enkelte skal kunne innrette seg etter vedtaket. På bakgrunn av dette er det i forvaltningsloven gitt egne regler for omgjøring av vedtak, jf. fvl. § 35. Egenandelsforskriftens regler om omgjøring av egenandelsvedtak i forbindelse med et etteroppgjør utgjør et unntak fra forvaltningslovens hovedregel for omgjøring av vedtak, jf. § 35 femte ledd.

I det følgende omtaler vi vedtak om egenandel for langtidsopphold i institusjon.

Helsedirektoratet

Avdeling for helserett

Ingri Menne Sjoner

Postboks 220 Skøyen, 0213 OSLO • Besøksadresse: Vitaminveien 4 • Tlf.: (+47) 47 47 20 20

Org.nr.: 983 544 622 • postmottak@helsedir.no • www.helsedirektoratet.no

Egenandel beregnes ut ifra beboerens årlige inntekter. Hva som regnes som inntekt i denne sammenhengen, fremgår av egenandelsforskriften § 3 fjerde ledd. Ved beregning av egenandel, må kommunen anslå eller stipulere beboerens inntekt og skatt for inneværende år. Kommunen skal i forbindelse med dette følge de alminnelige saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven, herunder å påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes, jf. fvl. § 17.

Skatteoppgjøret inneholder opplysninger som er relevante for å avgjøre hva beboerens årlige inntekter etter egenandelsforskriften § 3 fjerde ledd har vært og hvor mye vedkommende betalte i skatt av disse inntektene. Når skatteoppgjøret foreligger, kontrolleres derfor forhåndsberegningen av egenandelen med beboerens faktiske inntekter og skatt det aktuelle året. Er det ikke beregnet riktig egenandel, skal det ifølge egenandelsforskriften § 3 sjette ledd andre punktum, skje et etteroppgjør.

Egenandelsforskriftens system innebærer som følge av dette at egenandelsberegningen i det foreløpige egenandelsvedtaket kontrolleres når skatteoppgjøret foreligger, og at eventuelle endringer i beregningsgrunnlaget for egenandelen tas med i et etteroppgjør. Rettslig sett innebærer et etteroppgjør en omgjøring av det foreløpige vedtaket, jf. fvl. § 35 femte ledd. Videre medfører etteroppgjøret krav om tilbakebetaling eller etterbetaling av egenandel, avhengig av om beboeren har betalt større eller lavere egenandel enn hva kommunen kan kreve i egenandel etter egenandelsforskriftens regler.

Kommunens plikt til å gjøre en ny beregning av egenandelen og å treffe et nytt vedtak om egenandel

Egenandelsforskriftens system med forhåndsberegning og etteroppgjør av egenandel, innebærer at det som utgangspunkt ellers ikke er behov for å oppdatere egenandelsvedtaket i løpet av året. Kommunen skal likevel beregne egenandelen på nytt, dersom beboerens økonomiske situasjon endrer seg vesentlig eller tidligere egenandelsvedtak viser seg å bygge på uriktige opplysninger, jf. egenandelsforskriften § 3 sjette ledd første punktum. I slike situasjoner er kommunen dermed forpliktet til å gjøre en ny beregning av egenandelen i løpet av året, og eventuelt treffe et nytt vedtak om egenandel. Et nytt egenandelsvedtak har som hovedregel kun virkning fremover i tid.

Hva som regnes for å være en vesentlig endring i beboerens økonomiske situasjon må vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle. Bestemmelsens ordlyd tilsier at det dreier seg om særskilte eller store endringer i beboerens økonomiske situasjon. Det er etter vår vurdering naturlig å forstå dette som en økonomisk endring som ikke forekommer hvert år, som for eksempel bortfall av en sentral inntekt. Ordinære justeringer av satser og avgifter eller endring i folketrygdens grunnbeløp vil som følge av dette ikke innebære en vesentlig endring i beboers økonomiske situasjon. Det er derfor en viss terskel før kommunen er forpliktet til å gjøre en ny beregning av egenandelens størrelse, etter egenandelsforskriften § 3 sjette ledd første punktum. Dette er likevel ikke til hinder for at kommunen også beregner egenandelen på nytt ved mindre endringer i beboerens økonomiske situasjon.

I juridisk teori er det lagt til grunn at kommunen må anses for å ha en plikt til å oppdatere egenandelsvedtaket minst en gang i året. Bakgrunnen for dette er reglene i egenandelsforskriften § 3 sjette ledd første og andre punktum, samt reelle hensyn. Se Edvardsen og Helland, *Betaling for beboere i institusjon* (5. utgave), side 68. Det følger som nevnt ovenfor av egenandelsforskriften § 3 fjerde ledd at egenandel for langtidsopphold i institusjon beregnes ut ifra beboerens årlige inntekter. Dette tilsier at det årlig treffes et nytt vedtak om egenandel. En årlig oppdatering av egenandelsvedtaket, ivaretas dermed ved at kommunen treffer nytt vedtak om egenandel hvert år.

Kommunens utredningsplikt, reglene om forhåndsvarsling og øvrige forvaltningsrettslige saksbehandlingsregler gjelder hver gang det treffes et vedtak om egenandel. Dette omfatter også nytt vedtak om egenandel etter egenandelsforskriften § 3 sjette ledd første punktum og nytt vedtak for et nytt år.

Eventuelle begrensninger i adgangen til å foreta et etteroppgjør

Inntektene som egenandelen beregnes ut ifra etter egenandelsforskriften § 3 fjerde ledd, ligger også til grunn for et etteroppgjør. Eventuelle endringer i disse inntektene etter at egenandelen ble beregnet, kan som utgangspunkt tas med i etteroppgjøret. Som nevnt ovenfor, skal kommunen ifølge fvl. § 17 opplyse saken så godt som mulig før vedtak treffes.

Vurderingen av om kommunen har overholdt utredningsplikten i fvl. § 17 i forbindelse med det foreløpige egenandelsvedtaket, beror blant annet på sakens karakter og hva som er relevante spørsmål i saken. Hvilke opplysninger som er nødvendige for å beregne egenandelen i henhold til egenandelsforskriften § 3, og dermed for å treffe et egenandelsvedtak som er så godt opplyst som mulig, må derfor vurderes konkret i ethvert tilfelle.

Hvis saken ikke var så godt opplyst som mulig før egenandelsvedtaket ble truffet, vil det foreligge en saksbehandlingsfeil etter forvaltningslovens regler. Dette kan være tilfellet dersom inntekter har vært utelatt fra egenandelsberegningen eller kommunens utredning på annen måte har vært mangelfull. Videreføring av et tidligere egenandelsvedtak uten nærmere vurdering eller beregning av beboerens årlige inntekter, kan være et eksempel på slik mangelfull utredning.

En konsekvens av slike saksbehandlingsfeil ved et foreløpig egenandelsvedtak kan i noen tilfeller være at kommunens adgang til å omgjøre vedtaket i forbindelse med etteroppgjøret, begrenses. Dette har sammenheng med at vedtak som hovedregel er bindende, av hensyn til den enkeltes innrettelse. Som nevnt ovenfor, dreier det seg imidlertid her om et foreløpig egenandelsvedtak. Det følger av egenandelsforskriften § 3 sjette ledd andre punktum at den foreløpige egenandelsberegningen skal kontrolleres og at vedtaket skal omgjøres om det viser seg at egenandelen ikke har vært beregnet riktig. Det ligger som følge av dette i egenandelsforskriftens system og i det foreløpige egenandelsvedtakets karakter, at vedtaket kan endres. Adgangen til å omgjøre egenandelsvedtaket i forbindelse med et etteroppgjør, bygger på hensynet til korrekt betaling.

Egenandelsforskriftens system med omgjøring av et foreløpig vedtak, gir som følge av dette også rom for å reparere saksbehandlingsfeil hos kommunen. Reparasjon av saksbehandlingsfeil innenfor omgjøringsadgangen i egenandelsforskriften § 3 sjette ledd andre punktum, innebærer at inntekter som ikke har vært godt nok utredet, likevel tas med i etteroppgjøret. Dette kan enten være til beboerens gunst eller til beboerens ugunst. Helsedirektoratet kan ikke på overordnet nivå ta stilling til om, eller i hvilken grad, bestemte saksbehandlingsfeil kan rettes opp ved et etteroppgjør, fordi dette beror på en konkret interesseavveining og en vurdering av eventuelle konsekvenser i den aktuelle situasjonen. Vi vil likevel fremheve at innrettelsehensynet i denne sammenhengen taler mot omgjøring av egenandelsvedtak, og dermed mot utbedring av saksbehandlingsfeil ved slik omgjøring. Det samme gjelder hensynet til forutberegnelighet for den enkelte. Disse hensynene vil imidlertid kunne tillegges noe mindre vekt dersom kommunen på forhånd har informert beboeren om omgjøringsadgangen, for eksempel om dette fremgår av det foreløpige egenandelsvedtaket. Videre gjør ikke disse hensynene seg like sterkt gjeldende ved omgjøring til gunst for den enkelte. På den andre siden taler hensynet til korrekt betaling for omgjøring av vedtak, herunder for reparasjon av saksbehandlingsfeil ved den foreløpige egenandelsberegningen. Egenandelsforskriftens system og reelle hensyn trekker etter vår vurdering i samme retning.

Egenandelsforskriftens regler må videre sees i lys av helse- og omsorgstjenesteloven § 11-2, som legger til grunn at kommunen kan ta betalt for helse- og omsorgstjenester når det følger av lov eller forskrift. Egenandelsforskriftens regler er dermed maksimumsregler og kommunen kan følgelig ikke kreve større egenandel enn hva egenandelsforskriften gir rom for.

Tidsbegrenset etteroppgjør

Dersom skatteoppgjøret for foregående år viser at egenandelen ikke er riktig beregnet, skal det ifølge egenandelsforskriften § 3 sjette ledd andre punktum skje et etteroppgjør. Som nevnt ovenfor, innebærer et etteroppgjør rettslig sett en omgjøring av det tidligere egenandelsvedtaket. Der etteroppgjøret viser at beboer har betalt for lav egenandel, innebærer etteroppgjørsadgangen en hjemmel for kommunen til å omgjøre det opprinnelige egenandelsvedtaket til ugunst for beboer.

Som følge av dette skal kommunen kontrollere egenandelsberegningen når skatteoppgjøret for foregående år foreligger. Som utgangspunkt tilgjengeliggjøres et skatteoppgjør i løpet av det påfølgende året, som eksempel slik at skatteoppgjøret for 2025 er tilgjengelig i løpet av 2026.

Egenandelsforskriftens system innebærer derfor at det som hovedregel er egenandelsberegningen for fjoråret som kontrolleres og som eventuelt er gjenstand for et etteroppgjør. Begrepet foregående år omfatter imidlertid ikke kun fjoråret, men også det året det nyeste skatteoppgjøret gjelder for. Dette har sammenheng med at tilgjengeliggjøringen av skatteoppgjøret kan ta tid. Som følge av egenandelsforskriftens system og ordlyden i egenandelsforskriften § 3 sjette ledd, dreier det seg derfor om etteroppgjør av egenandelen for det året som skatteoppgjøret gjelder for. Vi viser videre til vårt brev av 26. oktober 2016, og bemerker at vår fortolkning ikke er endret.

På bakgrunn av dette kan det etter egenandelsforskriften § 3 sjette ledd andre punktum foretas et etteroppgjør fra og med tidspunktet skatteoppgjøret for foregående år foreligger, og frem til det foreligger nytt skatteoppgjør. Bestemmelsen gir som følge av dette uttrykk for tidsrommet det kan skje et etteroppgjør. Kommunens adgang til å foreta et etteroppgjør etter egenandelsforskriften er med andre ord tidsbegrenset. Adgangen til å foreta etteroppgjør for tidligere år enn det "*foregående år*", reguleres av de ordinære reglene for omgjøring av vedtak i forvaltningsloven § 35.

Etteroppgjør og forholdet til foreldelseslovens regler

Egenandelsforskriften regulerer som nevnt når det skal skje et etteroppgjør, herunder hvor lang tid kommunen har til rådighet for å foreta et etteroppgjør. Egenandelsforskriften har imidlertid ikke regler om når krav om tilbakebetaling eller etterbetaling av egenandel foreldes.

Helsedirektoratet fremhever på bakgrunn av dette at når det ifølge egenandelsforskriften skal skje et etteroppgjør, dreier det seg om en angivelse av tidsrommet egenandelsberegningen skal kontrolleres og et eventuelt krav om tilbakebetaling eller etterbetaling kan oppstå.

Krav om tilbakebetaling og krav om etterbetaling av egenandel er pengefordringer, og foreldes etter reglene i foreldelsesloven, jf. foreldelsesloven § 1. Foreldelse av en pengefordring betyr at det aktuelle kravet er utløpt. Det innebærer tap av rettighet eller opphør av forpliktelse, fordi dette ikke er utøvet innenfor lovbestemt tid. Kommunens adgang til å omgjøre det opprinnelige egenandelsvedtaket etter henholdsvis egenandelsforskriften § 3 sjette ledd andre punktum eller fvl. § 35, har ikke betydning for spørsmålet om foreldelse av pengekravet etter foreldelseslovens regler.

Vennlig hilsen

Wenche Dahl Elde e.f.
avdelingsdirektør

Ingri Menne Sjoner
rådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk

Kopi:
STATSFORVALTEREN I NORDLAND